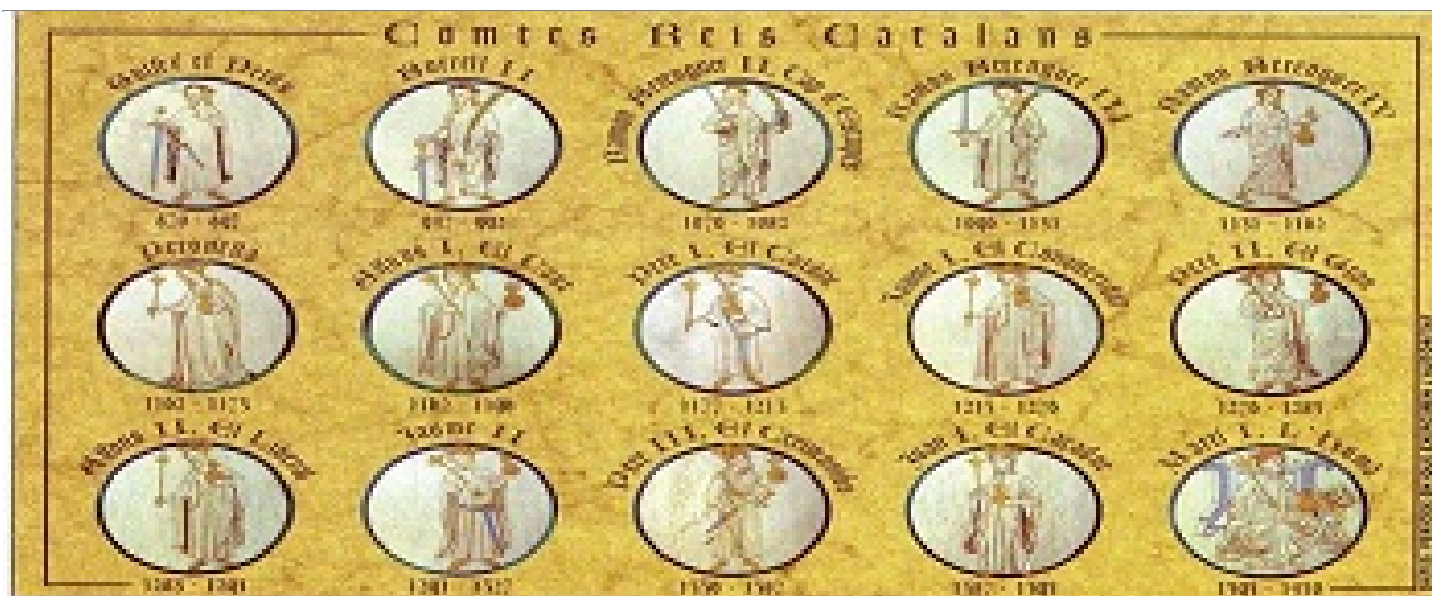

Els comtes-reis i la Bíblia

Autor: Joan González i Pastor
Data de publicació: 11-04-2018

Els comtes/reis del Casal de Barcelona eren persones cultes i amb gran afany de saber. Coneixien molt bé la Bíblia, tant en llatí com en català (és a dir, que hi havia bíblies en català), i la citaven contínuament. Escrit d'en Joan González Pastor al seu blog "Braços oberts".

El Conqueridor comentarista

Jaume I coneixia el contingut de la sagrada escriptura. Segons el cronista Pere Miquel i Carbonell, l'havia estudiat sense l'ajut de cap mestre i anà fins l'exageració en escriure: "I encara aquest excel·lentíssim rei En Jaume hagué un altre do de nostre Senyor Déu, així com els seus apòstols, car ell entengué e sabé per si mateix, sens mestre instructor, les divinals escriptures per gràcia de l'Esperit Sant". En les festes de l'any, a qualsevol indret que es trobava, acostumava predicar al poble seguint un text bíblic.

En el Libre dels Feyts hi ha algunes frases llatines extretes de la Bíblia. Comença partint de les paraules que llegim a l'epístola de sant Jaume: "que la fe sense les obres morta és" i unes altres de l'Antic Testament: "qui estalvia al seu fill les vergues de la correcció el perjudica, i no sembla pas que el vulgui bé". Segueix dient, Omnia pretereunt praeter amare Deum, i donà aquesta explicació: "que equival a dir que totes les coses del món són moridores i es perden, sinó solament l'amor de Déu. I nós, coneixent que aquesta es la veritat, i les altres coses mentida, volguérem donar, girar i adreçar als manaments del Nostre Salvador el nostre pensament i les nostres obres, i deixàrem les vanes glòries d'aquest món per aconseguir el seu regne."

El 6 d'agost de 1276, a la ciutat de València moria el rei Jaume. En plena agonia demanà que li fossin llegits els salms i ell mateix recitava en català: "Jo, senyor Déus meu, entraré a la teva casa e adoraré al temple sant teu, e em confessaré al teu nom, Senyor. En les teves mans, Senyor, coman lo meu espereit, car tu, Senyor, m'has remut, qui ests Déus de veritat" (Pere Miquel i Carbonell, Op. cit.)

Si bé sembla que el Conqueridor era il·letrat, res no s'oposa a l'atribució dels versicles i els comentaris esmentats. Pot explicar-ho la seva freqüentació a les cerimònies religioses i, també, la manera com el rei es lliurava de bon grat a escoltar les sentències dels savis i com les encomanava a la seva tenaç memòria.

1

Desig de versions catalanes

Les lletres catalanes començaren llur volada l'any 1285, quan Alfons el Liberal, inicià el seu regnat als vint-i-tres anys. Si per un cantó manifestà les afeccions pròpies de l'edat juvenívola, d'altra banda sorprèn l'extrema cura que atengué la bona administració pública i privada, les relacions diplomàtiques amb els regnes de l'Orient i les seves inclinacions per la literatura.

El 1235 hom traduí la Bíblia al francès. Cinquanta anys després, el seu pare, Pere II el Gran, en posseïa una. A causa d'angúnies econòmiques als darrers anys de la seva vida, hagué d'empenyorar-la. El preciós manuscrit retornà al rei Alfons, el 1290.

L'anomenada que gaudien les versions bíbliques en les llengües romàniques, i singularment la francesa, mogué Alfons a voler una versió catalana. Des de la Çuda de Lleida expedí dues ordres el Nadal de 1287.

La primera l'adreçà a Pere Marqués, dient-li com enviava Berenguer Fullit a Barcelona, un calígraf expert perquè passés en net el text de l'esdevenidora Bíblia catalana i deixés els espais destinats a les miniatures.

La segona disposició la dirigí al seu conseller Jaume Montjuïc, jurisconsult barceloní de gran competència, el qual fou designat per traduir la Bíblia al català, seguint preferentment la versió francesa. Durant tot el 1290, Monjuïc i els seus dos col·laboradors seguiren treballant, però abans de finir l'any, Monjuïc morí. Segons Carreras Candi, és versemblant que restà enllestida el 1291, just a l'any de la mort del Liberal. (Primera traducció catalana de la Bíblia, segle XIII) a Revista de Bibliografia catalana (IV), 1904, p. 54.

L'erudició de Pere III

Pere III de Catalunya (IV d'Aragó), es distinguí en l'oratoriat, en la poesia, en la literatura, en la història i en l'astronomia. Fou un dels reis més parlamentaris i que més contacte tingué amb la seva gent. Ell mateix pensava i escrivia lentament els seus discursos, que després esmenava, col·leccionava i feia arxivar curosament. Lector infatigable com era, tenia sempre a punt la frase més oportuna, recollida amb constància, de la Bíblia o dels llibres històrics. Però la riquesa de citacions que feia de l'Escriptura demostrava que la coneixia molt bé i que era el llibre que llegia i consultava més sovint.

La primera vegada que la demanà consta que fou als vint anys, i la volgué en català: cum nos bibliam vestram in romancio scriptram necessariam habeamus.

No ha d'estranyar-nos pas la copiosa erudició sagrada de la qual estan repletes les seves proposicions, sempre encapçalades per uns versicles adequats a l'assumpte que volia anunciar. En la proposició a les corts de Vilafranca del Penedès (1387) pronuncià un elegant i ben raonat discurs ple d'erudició sagrada i secular, el qual captà la benvolença de l'auditori amb el versicle següent:

Inclinate aurem vestra verba oris mei ("que pugui a Déu el meu clam") Salm 77:1.

El 1370, Pere III convocà corts a Tarragona notificant a la nació que consultava sobre la defensa, ja que gents estranyes es preparaven per envair al seu territori. El versicle que encapçalà la patriòtica proposició no podia ser més escaient:

Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigiaret utique et non sineret perfodi domum suam. Ideo et vos estote parati (Lluc 12:39).

El rei plantejà la seva proposició amb la precisió d'un matemàtic, Al final, satisfet d'haver-la demostrat, tornà a repetir l'enunciat del problema:

"Les quals paraules volen dir: sapiats açò que si lo Senyor de la casa sabia la hora que lo ladre vingués vetlaria e no lexaria foradar aquella. E donchs sciats aparellats. E aquestes paraules dreçant-nos a vosaltres vos dehiem que

vetlets en tal manera que los enemichs e ladres no us troben durment mes...vetlats en guisa que puxam dir les paraules que dix Jhesu Chirst a sos deixebles: Luc XII, Benauirats són los servents quan los vetlan lur senyor”.

La tradició d'aquesta forma d'oratória derivada de l'Església, no sols es manifestà en l'exordi de les proposicions regularment recolzades en fragments bíblics sinó àdhuc el final del discurs era semblant a un sermó. N'és un exemple l'acabament d'aquesta proposició: “perquè plàcia a nostre Senyor que nos siam axí vetlants en les obres que havem a fer de nostre regiment, e vosaltres en ço que havets a obtenir mitjençant la sua misericordia obtengam deçà la sua gràcia e finalment dellà a la sua glòria, Amén”.

Entusiasme per la lectura

Joan I, l'Amador de la Gentilesa, fou un fervent enamorat del saber clàssic i es mostrà entusiasmada per la lectura. Quan tenia vint anys, el seu pare Pere III pagava per compte de l'infant hereu, un llibre que contenia, “los salms penitencials, los credos e altres oracions”. Era capaç de llegir-se tota la Bíblia cada any i cobejà posseir-la en català, en francès i fins i tot, en hebreu. S'adelitava a dissertar sobre temes transcendents com el de la immortalitat de l'ànima amb homes tan il·lustrats com Bernat Metge.

Guillem de Copons, cavallerís de Pere III i de Joan I, traductor del Tresor escrit per Bruneto Latini, dugué al rei Joan, el 1383, una versió francesa de l'obra de sant Agustí: De civitate Dei i una Bíblia, com a present del duc de Berry. La primera d'aquestes obres fou traduïda de seguida al català. A la seva biblioteca, al costat de les bíblies i de l'Exposició dels salms d'Innocent III, traduïda al català per Joan Romeu, hi havien llibres d'astrologia, d'història, literatura, novel·la, moral i d'altres.

Martí l'Humà i les escriptures

Feia pocs mesos que Martí l'Humà, cridat a la corona d'Aragó, per la substitució testamentària del Cerimoniós, havia entrat a Barcelona, i deixant la Sicília pacificada, tot seguit se'n va anar a Saragossa per ser coronat solemnement d'acord amb la tradició. Allí convocà corts generals per la primavera de l'any següent, les quals s'obriren a l'antiga Seu del Salvador. Assegut en el solí, amb pompa majestàtica pronuncià un discurs partint d'uns versicles de la primera carta de sant Joan: Haec est victoria quae vincit mundum, fides nostra (“La victòria que ha vençut el món és la nostra fe”) (5:4); en el qual es referí al valor i les proeses dels seus antecessors i a la fidelitat, constància i gestes dels seus vassalls, fent particular memòria de la seva campanya a Sicília. També pronuncià una oració a les corts de Perpinyà (1406), la qual és el monument més famós i brillant de l'eloqüència política catalana; tot l'esperit de llibertat, totes les glòries de Catalunya se sentiren en aquesta proposició. Martí I, és l'únic sobirà del casal d'Aragó que ha dedicat tot un homenatge parlamentari a la glòria del Principat, posant-li davant, Gloria dicta sunt de te (Salm 87:3), que ja predisposava a l'entusiasme. Les citacions de l'Antic i del Nou Testament es barregen amb les dels autors clàssics, molts d'ells portats per primera vegada pel corrent renaixentista clàssic incorporat ja a les lletres catalanes. La darrera proposició del rei Humà és la clau d'or que tanca l'apogeu de la nostra oratória parlamentària.

Blog Braços Oberts

Entrada de l'11 d'agost del 2017

Joan González i Pastor

<https://bracosoberts.wordpress.com/2017/08/11/>